ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ MICHAEL B. ELMER της 8ης Οκτωβρίου 1996 *

Εισαγωγή

1. Σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2730/79 της Επιτροπής, της 29ης Νοεμβρίου 1979, περί των κοινών λεπτομερειών εφαρμογής του καθεστώτος των επιστροφών κατά την εξαγωγή για τα γεωργικά προϊόντα [1] (στο εξής: κανονισμός), καταβάλλονται επιστροφές λόγω εξαγωγής γεωργικών προϊόντων γενικώς, όταν αποδεικνύεται ότι το προϊόν έχει εγκαταλείψει το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητας.

Για ορισμένα γεωργικά προϊόντα ισχύουν πάντως διαφορετικοί συντελεστές επιστροφής όσον αφορά διάφορες τρίτες χώρες και καταβάλλονται, όπως αποκαλούνται, διαφοροποιημένες επιστροφές λόγω εξαγωγής μόνον όταν προσκομίζεται απόδειξη περί εκτελωνισμού στη χώρα προορισμού.

Στην υπό κρίση υπόθεση το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών υπέβαλε στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα για την ερμηνεία του κανονισμού στο πλαίσιο μιας περιπτώσεως κατά την οποία το προϊόν απωλέσθηκε συνεπεία ανωτέρας βίας αφού είχε εγκαταλείψει τον γεωγραφικό χώρο της Κοινότητας, χωρίς όμως να έχει φθάσει στη χώρα προορισμού.

Οι σχετικές διατάξεις του κανονισμού

2. Η ένατη, η δέκατη έκτη και η δέκατη έβδομη αιτιολογική σκέψη έχουν ως εξής:

«ορισμένες εξαγωγές δυνατόν να επιτρέψουν καταχρήσεις· για να αποφευχθούν τέτοιες καταχρήσεις, πρέπει, για τις ενέργειες αυτές, η πληρωμή της επιστροφής να υπόκειται στην προϋπόθεση ότι το προϊόν έχει εγκαταλείψει το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητος και επιπλέον την προϋπόθεση ότι το προϊόν έχει εισαχθεί σε μια τρίτη χώρα και, ενδεχομένως, έχει πραγματικά διατεθεί στην αγορά της τρίτης χώρας·

(...)

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η δανική.

1 ΕΕ ειδ. έκδ. 03/027, σ. 70, όπως έχει τροποποιηθεί τελευταία με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1180/87 της Επιτροπής, της 29ης Απριλίου 1987 (ΕΕ L 113, σ. 27). Ο κανονισμός έχει ήδη αντικατασταθεί με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3665/87 της Επιτροπής, της 27ης Νοεμβρίου 1987, για κοινές λεπτομέρειες εφαρμογής του καθεστώτος των επιστροφών κατά την εξαγωγή για τα γεωργικά προϊόντα (ΕΕ L 351, σ. 1).

στην περίπτωση που το ποσοστό της επιστροφής διαφοροποιείται ανάλογα με τον προορισμό των προϊόντων, πρέπει να εξασφαλιστεί ότι το προϊόν έχει εισαχθεί στην ή σε μια των τρίτων χωρών για την οποία η επιστροφή έχει προβλεφθεί· (...)

για να τεθούν σε επίπεδο ισότητος με τις άλλες εξαγωγές, αυτές για τις οποίες χορηγείται διαφοροποιημένη επιστροφή ανάλογα με τον προορισμό των προϊόντων, πρέπει να προβλεφθεί η πληρωμή του μέρους επιστροφής που υπολογίζεται με βάση το χαμηλότερο ποσοστό της επιστροφής, ευθύς ως ο εξαγωγεύς έχει προσκομίσει την απόδειξη ότι το προϊόν εγκατέλειψε το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητος».

Τα άρθρα 9, 10, 20, 21 και 22 του κανονισμού έχουν ως εξής:

«*Άρθρο 9*

1. Με την επιφύλαξη των διατάξεων των άρθρων 10, 20 και 26, η πληρωμή της επιστροφής εξαρτάται από την προσκόμιση της αποδείξεως ότι το προϊόν για το οποίο έχουν πραγματοποιηθεί οι τελωνειακές διατυπώσεις εξαγωγής, το αργότερα μέσα σε προθεσμία 60 ημερών από την ημέρα πραγματοποιήσεως αυτών των διατυπώσεων, έχει:

— (...)

— (...) εγκαταλείψει, ως έχει, το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητος.

(...)

Άρθρο 10

1. Στις ακόλουθες περιστάσεις η πληρωμή της επιστροφής ισχύει όχι μόνο για το προϊόν που έχει εγκαταλείψει το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητας, αλλά επίσης για το προϊόν που, με εξαίρεση την περίπτωση απωλείας κατά τη μεταφορά λόγω ανωτέρας βίας, έχει εισαχθεί σε μια τρίτη χώρα και, ενδεχομένως, σε μια ορισμένη τρίτη χώρα:

α) όταν υπάρχουν σοβαρές αμφιβολίες ως προς τον πραγματικό προορισμό του προϊόντος· ή

β) όταν το προϊόν είναι επιδεκτικό επανεισαγωγής στην Κοινότητα συνεπεία της διαφοράς μεταξύ του ύψους της εφαρμοζομένης επιστροφής στο εξαγόμενο προϊόν και των εφαρμοζομένων φορολογικών επιβαρύνσεων σ' ένα ταυτόσημο προϊόν κατά την ημέρα πραγματοποιήσεως των τελωνειακών διατυπώσεων εξαγωγής.

(...)

4. Όταν το προϊόν, αφού εγκαταλείψει το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητας, απολεσθεί κατά τη διάρκεια της μεταφοράς λόγω περιπτώσεως ανωτέρας βίας:

— σε περίπτωση διαφοροποιημένης επιστροφής, πληρώνεται το ποσό του μέρους της επιστροφής που ορίζεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 21,

— σε περίπτωση μη διαφοροποιημένης επιστροφής πληρώνεται το συνολικό ποσό της επιστροφής.

(...)

Άρθρο 20

1. Στην περίπτωση διαφοροποιήσεως του ποσοστού της επιστροφής ανάλογα με τον ορισμό, η πληρωμή της επιστροφής για τις εξαγωγές προς τις τρίτες χώρες εξαρτάται, υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 21, από την προϋπόθεση ότι το προϊόν έχει ήδη εισαχθεί στην τρίτη χώρα ή σε μια των τρίτων χωρών για τη οποία προβλέπεται επιστροφή.

2. Το προϊόν θεωρείται ότι έχει εισαχθεί όταν πραγματοποιηθούν οι τελωνειακές διατυπώσεις για τη διάθεσή του προς κατανάλωση στις τρίτες χώρες.

(...)

Άρθρο 21

1. Κατά παρέκκλιση του άρθρου 20 και με την επιφύλαξη της εφαρμογής του άρθρου 10, το μέρος της επιστροφής που καθορίζεται αμέσως κατωτέρω πληρώνεται, ανάλογα με την περίπτωση, αμέσως μετά την προσκόμιση της αποδείξεως ότι το προϊόν έχει εγκαταλείψει το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητας:

(...)

2. Οι διατάξεις της παραγράφου 1 ισχύουν μόνον εφόσον, για ένα δεδομένο προϊόν, έχει καθοριστεί μια επιστροφή για όλες τις τρίτες χώρες:

(...)

Άρθρο 22

(...)

2. Εντούτοις, όταν ένα προϊόν που εξάγεται με την κάλυψη ενός πιστοποιητικού εξαγωγής ή προκαθορισμού και με ρήτρα υποχρεωτικού προορισμού, συνεπεία περιπτώσεως ανωτέρας βίας, αλλάζει τον προορισμό για τον οποίο το πιστοποιητικό έχει εκδοθεί, η επιστροφή που εφαρμόζεται για τον πραγματικό προορισμό του προϊόντος πληρώνεται κατόπιν αιτήσεως του εξαγωγέως ο οποίος προσκομίζει την απόδειξη της περιπτώσεως ανωτέρας βίας και του πραγματικού προορισμού του προϊόντος· η απόδειξη του πραγματικού προορισμού εκτιμάται κατ' εφαρμογήν των διατάξεων του άρθρου 20.

(...)»

3. Από το παράρτημα του κανονισμού (ΕΟΚ) 229/81 της Επιτροπής, της 29ης Ιανουαρίου 1981, περί καθορισμού των επιστροφών που εφαρμόζονται κατά την εξαγωγή των σιτηρών, των αλεύρων και των πληγουριών και σιμιγδαλιών σίτου και σικάλεως [2], προκύπτουν τα εξής:

«(...)

Δασμολογική κλάση	Περιγραφή εμπορευμάτων	Ποσά επιστροφών
(...)	(...)	(...)
ex 11.01 A	Άλευρα σίτου μαλακού: — περιεκτικότητα σε τέφρες από 0 μέχρι 520:	
	— για εξαγωγές προς την ΕΣΣΔ	—
	— για εξαγωγές προς άλλες τρίτες χώρες	72,00
	(...)	(...)
(...)		

(...)»

2 — ΕΕ L 26, σ. 40.

Η υπόθεση ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου

4. Τον Απρίλιο του 1981, μια ελληνική εταιρία πώλησε 1 900 τόνους σιταλεύρου σε μια εταιρία στο Βιετνάμ. Κατά τη θαλάσσια μεταφορά προς το Βιετνάμ, το εμπόρευμα απωλέσθηκε συνεπεία βυθίσεως του πλοίου 37 ναυτικά μίλια δυτικά από το Port Saïd στην Αίγυπτο. Η πωλήτρια εταιρία είχε συνάψει ασφάλεια για την απώλεια της επιστροφής λόγω εξαγωγής συνεπεία αβαρίας ή άλλων θαλασσίων κινδύνων. Αφού κατέβαλε το ασφάλισμα στην πωλήτρια εταιρία βάσει της ασφαλίσεως αυτής, η ασφαλιστική εταιρία Αστήρ ΑΕ (στο εξής: Αστήρ) ενήγαγε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου το Ελληνικό Δημόσιο, ζητώντας να της καταβάλει 7 351 674 δραχμές ως επιστροφή λόγω εξαγωγής, επικαλούμενη ότι υποκαταστάθηκε στα δικαιώματα της πωλήτριας εταιρίας για την είσπραξη αντιστοίχου ποσού επιστροφής. Το Ελληνικό Δημόσιο αρνήθηκε να καταβάλει το ποσό αυτό για τον λόγο ότι δεν υφίσταται σχετικό νομικό έρεισμα προς τούτο.

Το προδικαστικό ερώτημα

5. Ενόψει αυτών των δεδομένων, το αιτούν δικαστήριο, με απόφαση της 29ης Μαρτίου 1990, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 3 Απριλίου 1995, αποφάνθηκε ως εξής: «Δικάζει κατ' αντιμωλίαν. Αναβάλλει και πάλι την έκδοση οριστικής αποφάσεως. Παραπέμπει στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, σύμφωνα με τα άρθρα 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, το ζήτημα αν κατά τη σωστή ερμηνεία της διατάξεως του άρθρου 10, παράγραφος 4, του κανονισμού 2730/79 της Επιτροπής, σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 20 και 21 του ίδιου κανονισμού, ο εξαγωγέας γεωργικού προϊόντος και ειδικότερα αλεύρου από σιτάρι δικαιούται επιστροφής, όταν το προς εξαγωγή προϊόν αυτό, αφού εγκατέλειψε τα γεωγραφικά όρια της Κοινότητας, απωλέσθηκε κατά τη διάρκεια της μεταφοράς λόγω περιστάσεως ανωτέρας βίας και για το προϊόν αυτό έχει καθοριστεί ένα και το αυτό ποσόν επιστροφής για όλες τις τρίτες (εκτός ΕΟΚ) χώρες εκτός από τη Σοβιετική Ένωση για την οποία όσον αφορά το πιο πάνω προϊόν δεν έχει καθόλου καθοριστεί η επιστροφή.»

Η γνώμη μου επί της υποθέσεως

6. Το ζήτημα κατά πόσο μια ασφαλιστική εταιρία, σε περίπτωση καταβολής του ασφαλίσματος, υποκαθίσταται στα δικαιώματα του ασφαλισμένου δεν φαίνεται να έχει ρυθμιστεί από το κοινοτικό δίκαιο και, επομένως, διέπεται από το εθνικό δίκαιο.

7. Με το υποβληθέν ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν πρόκειται για διαφοροποιημένη επιστροφή στην περίπτωση κατά την οποία έχει καθοριστεί το ίδιο ποσοστό επιστροφής για όλες τις τρίτες χώρες με εξαίρεση μία και μόνο τρίτη χώρα για την οποία δεν έχει καθορι-

στεί κανένα ποσοστό (βλ. εν προκειμένω τον ανωτέρω πίνακα περί επιστροφών λόγω εξαγωγής ο οποίος, καθόσον αφορά την κλάση ex 11.01 A άλευρα σίτου μαλακού, θέτει απλώς μια παύλα δίπλα στη φράση «για εξαγωγές προς την ΕΣΣΔ» και, επομένως, δεν καθορίζει κανένα ποσοστό για τη χώρα αυτή).

Αν δεν πρόκειται για διαφοροποιημένη επιστροφή, υφίσταται πράγματι δικαίωμα επιστροφής βάσει των γενικών διατάξεων του άρθρου 9 του κανονισμού, το οποίο θέτει απλώς την προϋπόθεση ότι το προϊόν έχει εγκαταλείψει το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητας.

Αν εντούτοις στο ερώτημα πρέπει να δοθεί απάντηση ότι πρόκειται για διαφοροποιημένη επιστροφή, έχει εφαρμογή το άρθρο 20 του τμήματος 2 του τίτλου 3 του κανονισμού περί διαφοροποιημένων επιστροφών. Κατά τη διάταξη αυτή, επιστροφή καταβάλλεται μόνον εφόσον προσκομιστεί η απόδειξη περί περαιώσεως των τελωνειακών διατυπώσεων στη χώρα προορισμού. Κατά το άρθρο 21, παράγραφος 1, υφίσταται πάντως η δυνατότητα προκαταβολής του χαμηλότερου ποσοστού επιστροφής. Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται, εντούτοις, βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 2, μόνον εφόσον έχει καθοριστεί επιστροφή για όλες τις τρίτες χώρες. Επομένως, στο αιτούν δικαστήριο πρέπει επίσης να δοθεί απάντηση επί του ζητήματος αν το άρθρο 21, παράγραφος 2, έχει την έννοια ότι το γεγονός ότι δεν καθορίστηκε ποσοστό (όπως προκύπτει από την ύπαρξη της παύλας) πρέπει να εξομοιωθεί με μηδενικό ποσοστό, οπότε θα πρέπει να θεωρηθεί ότι πληρούται η προϋπόθεση περί καθορισμού επιστροφής για όλες τις τρίτες χώρες. Επιπλέον, πρέπει να δοθεί απάντηση στο αιτούν δικαστήριο επί του ζητήματος αν μπορεί να θεωρηθεί ότι ασκεί επιρροή για την καταβολή της επιστροφής το γεγονός ότι το προϊόν, αφού εγκατέλειψε το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητας, απωλέσθηκε συνεπεία ανωτέρας βίας.

Το ζήτημα της διαφοροποιημένης επιστροφής

8. Η Αστήρ ισχυρίσθηκε ότι λόγος για διαφοροποιημένη επιστροφή μπορεί να γίνει όταν έχουν καθοριστεί διάφορα ποσοστά επιστροφής για περισσότερες χώρες. Σε περίπτωση παντελούς ελλείψεως καθορισμού ποσοστού δεν πρόκειται για διαφοροποίηση αλλά, αντιθέτως, για εξαίρεση από το δικαίωμα επιστροφής ως προς ορισμένους προορισμούς. Η εξαίρεση δεν ταυτίζεται εννοιολογικά με τη διαφοροποίηση. Στην παρούσα περίπτωση, όπου είχε καθοριστεί επιστροφή για όλες τις χώρες και δεν είχε καθοριστεί για μία μόνο χώρα, δεν πρόκειται για διαφοροποίηση αλλά για εξαίρεση. Η εξαίρεση αυτή δεν μπορεί να έχει εφαρμογή όταν το προϊόν έχει απολεσθεί λόγω ανωτέρας βίας. Επομένως, πρέπει να καταβληθεί η επιστροφή που ισχύει για όλες τις χώρες.

9. Η Ελληνική Κυβέρνηση συντάσσεται με τις παρατηρήσεις της Επιτροπής, κατά τις οποίες η παρούσα περίπτωση εμπίπτει στο άρθρο 8, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού (ΕΟΚ) 2746/75 του Συμβουλίου, της 29ης Οκτωβρίου 1975, περί των γενικών κανόνων για τη χορήγηση επιστροφών κατά την εξαγωγή στον τομέα των σιτηρών και περί των κριτηρίων καθο-

ρισμού του ύψους τους [3]. Η διάταξη αυτή παρέχει έρεισμα για τη θέσπιση διατάξεων περί παρεκκλίσεως από τη διάταξη του άρθρου 8, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, κατά την οποία διαφοροποιημένη επιστροφή καταβάλλεται εφόσον αποδεικνύεται ότι το προϊόν έχει φθάσει στον προορισμό για τον οποίο έχει καθοριστεί η επιστροφή. Επομένως, το εν λόγω άρθρο 8, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, αποτελεί νομικό έρεισμα για το άρθρο 21 του κανονισμού.

10. Η Επιτροπή εξέθεσε ότι η έλλειψη καθορισμού ποσοστού επιστροφής ως προς τη Σοβιετική Ένωση οφειλόταν τότε σε επιβολή εμπάργκο. Ο σκοπός για τον οποίο δεν καθορίστηκε ποσοστό επιστροφής ήταν η διασφάλιση της μη καταβολής ενισχύσεων για τις εξαγωγές προς τη Σοβιετική Ένωση. Η έλλειψη καθορισμού ποσοστού επιστροφής πρέπει, κατά την άποψη της Επιτροπής, να εξομοιωθεί με διαφοροποίηση. Όταν έχει καθοριστεί για την πλειονότητα των τρίτων χωρών ποσοστό 72 ECU, ενώ για μία μόνο τρίτη χώρα δεν έχει καθοριστεί κανένα ποσοστό, υφίσταται διαφοροποίηση του ποσοστού επιστροφής ανάλογα με τον προορισμό. Θα μπορούσε κάλλιστα να επιτευχθεί το ίδιο αποτέλεσμα με τον καθορισμό μηδενικού ποσοστού.

11. Η Επιτροπή εξέθεσε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι δεν υφίσταται διαφοροποιημένη επιστροφή όταν το ποσοστό επιστροφής είναι ενιαίο για όλες τις χώρες. Η Επιτροπή θεωρεί παγίως ότι η έλλειψη καθορισμού ποσοστού επιστροφής για ορισμένη χώρα σημαίνει ότι ο εξαγωγέας ο οποίος εξάγει προς αυτήν την χώρα δεν πρέπει να λάβει καμία επιστροφή. Με άλλα λόγια, το χαμηλότερο ποσοστό μπορεί να προκύπτει επίσης από την έλλειψη καθορισμού ποσοστού. Αυτό καθίσταται σαφές, π.χ., σ' έναν άλλο τομέα του κανονισμού (ΕΟΚ) 776/78 της Επιτροπής, της 18ης Απριλίου 1978, περί της εφαρμογής του κατωτέρου ύψους της επιστροφής κατά την εξαγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων και περί καταργήσεως και τροποποιήσεως ορισμένων κανονισμών [4]. Η όγδοη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού αυτού έχει ως εξής: «το κατώτερο ύψος της επιστροφής προκύπτει επίσης από τον μη καθορισμό μιας επιστροφής». Επομένως, στην παρούσα υπόθεση πρόκειται για διαφοροποιημένη επιστροφή, όπου δεν είχε καθοριστεί καμία επιστροφή ως προς τη Σοβιετική Ένωση.

12. Η Επιτροπή, ερωτηθείσα, διευκρίνισε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι υφίσταται εντούτοις διαφορά μεταξύ μιας παύλας και ενός μηδενικού ποσοστού. Πρώτον, ο συντελεστής είναι μηδενικός και, επομένως, η μηδενική τιμή μπορεί να καθοριστεί εκ των προτέρων. Η χορήγηση άδειας με μηδενικό ποσοστό παρέχει στον εξαγωγέα τη δυνατότητα να είναι βέβαιος ότι το ποσοστό αυτό θα ισχύει καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της άδειας. Αυτό παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην περίπτωση εντάσεων στην παγκόσμια αγορά που μπορούν να έχουν ως συνέπεια καθορισμό εισφορών λόγω εξαγωγής. Βάσει του κανονισμού (ΕΟΚ) 120/89 της Επιτροπής, της 19ης Ιανουαρίου 1989, περί κοινών λεπτομερειών εφαρμογής των εισφορών και των φόρων κατά την εξαγωγή για τα γεωργικά προϊόντα [5], προκαθορισμένη επιστροφή δεν θίγεται από μεταγενέστερη εισφορά λόγω εξαγωγής η οποία επιβάλλεται προτού ολοκληρωθούν οι τελωνειακές διατυπώσεις. Δεύτερον, ο κανονισμός (ΕΟΚ) 565/80 του Συμβουλίου, της 4ης Μαρτίου 1980, περί της προκαταβολής των επιστροφών κατά την εξαγωγή για τα γεωργικά

3 ΕΕ ειδ. έκδ. 03/013, σ. 218.

4 ΕΕ ειδ. έκδ. 03/020, σ. 211.

5 ΕΕ L 16, σ. 19, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1431/93 της Επιτροπής, της 10ης Ιουνίου 1993 (ΕΕ L 140, σ. 27).

προϊόντα [6], περιλαμβάνει προϊόντα για τα οποία έχει καθοριστεί επιστροφή ίση με ή άνω του μηδενός.

13. Επιθυμώ να υπογραμμίσω ότι στο άρθρο 9, παράγραφος 1, του κανονισμού ορίζεται ότι η επιστροφή καταβάλλεται μόνον εφόσον προσκομιστεί η απόδειξη ότι το προϊόν έχει εγκαταλείψει το έδαφος της Κοινότητας. Στο άρθρο 20, παράγραφος 1, ορίζεται ότι στην περίπτωση διαφοροποιήσεως του ποσοστού της επιστροφής ανάλογα με τον προορισμό, η καταβολή της επιστροφής εξαρτάται από την προϋπόθεση να έχει εισαχθεί το προϊόν στην τρίτη χώρα ή σε μια των τρίτων χωρών για την οποία προβλέπεται η επιστροφή. Κατά το άρθρο 20, παράγραφος 2, πρέπει να υφίσταται απόδειξη περί περαιώσεως των τελωνειακών διατυπώσεων στη χώρα προορισμού. Από την ένατη και τη δέκατη έκτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού προκύπτει ότι το άρθρο 20, παράγραφος 1, θεσπίστηκε προς αποφυγή των καταχρήσεων. Επομένως, όταν δεν ισχύουν τα αυτά ποσοστά επιστροφών για όλες τις τρίτες χώρες, υφίσταται κίνδυνος να αποσταλεί περαιτέρω το προϊόν σε χώρα για την οποία ισχύει χαμηλότερο ποσοστό.

14. Κατά τη γνώμη μου, ο εν λόγω κίνδυνος καταχρήσεων υφίσταται όχι μόνον όταν έχουν καθοριστεί διαφορετικά ποσοστά για διάφορες χώρες, περιλαμβανομένων των μηδενικών ποσοστών, αλλά και όταν δεν έχει καθοριστεί απολύτως κανένα ποσοστό για μία ή περισσότερες χώρες. Επομένως, στις δύο περιπτώσεις είναι αναγκαία η διάταξη του άρθρου 20, παράγραφος 1. Θεωρώ κατά συνέπεια — συμφωνώντας με την Επιτροπή, της οποίας οι διευκρινίσεις ως προς την πρακτική που ακολουθείται σχετικά με τη διαμόρφωση μηδενικού ποσοστού ή με την έλλειψη καθορισμού ποσοστού — ότι υφίσταται διαφοροποιημένη επιστροφή στις περιπτώσεις κατά τις οποίες έχει καθοριστεί το ίδιο ποσοστό επιστροφής για όλες τις τρίτες χώρες με εξαίρεση μία μόνο χώρα, για την οποία δεν έχει καθοριστεί κανένα ποσοστό.

Ερμηνεία του άρθρου 21, παράγραφος 2

15. Καθόσον γίνεται δεκτό ότι υφίσταται διαφοροποιημένη επιστροφή, εφαρμογή έχει, όπως εκτέθηκε, το άρθρο 20 του κανονισμού. Το άρθρο αυτό αποκλίνει εν μέρει από το άρθρο 21, παράγραφος 1, κατά το οποίο μπορεί να καταβληθεί ένα μέρος της επιστροφής όταν προσκομιστεί η απόδειξη ότι το προϊόν έχει εγκαταλείψει το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητας. Ο λόγος για τον οποίο θεσπίστηκε το άρθρο 21, παράγραφος 1, διευκρινίζεται στη δέκατη έβδομη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού, κατά την οποία για να τεθούν σε ίση μοίρα με τις άλλες εξαγωγές, αυτές για τις οποίες χορηγείται διαφοροποιημένη επιστροφή ανάλογα με τον προορισμό των προϊόντων, πρέπει να προβλεφθεί η πληρωμή του μέρους της επιστροφής που υπολογίζεται με βάση το χαμηλότερο ποσοστό επιστροφής, ευθύς ως ο εξαγωγέας προσκομίσει την απόδειξη ότι το προϊόν εγκατέλειψε το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητας. Το άρθρο 21, παράγραφος 1, δεν θέτει ως προϋπόθεση το ότι το προϊόν θα πρέπει να έχει φθάσει στον προορισμό του. Επομένως, καθόσον η διάταξη αυτή τυγχάνει εφαρμογής, παρέχει στην Αστήρ δικαίωμα εισπράξεως της χαμηλότερης επιστροφής. Κατά το άρθρο 21, παράγραφος 2, η παράγραφος 1 έχει εντούτοις εφαρμογή μόνον εφόσον για δεδομένο προϊόν έχει καθοριστεί επιστροφή για όλες τις τρίτες χώρες. Το ζήτημα είναι κατά συ-

6 — ΕΕ L 62, σ. 5, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2026/83 του Συμβουλίου, της 18ης Ιουλίου 1983 (ΕΕ L 199, σ. 12).

νέπεια αν η έλλειψη καθορισμού ποσοστού πρέπει να εξομοιώνεται με καθορισμό μηδενικού ποσοστού, οπότε θα πρέπει να θεωρείται ότι πληρούται η προϋπόθεση του άρθρου 21, παράγραφος 2. Ενδεχομένως, ανακύπτει και το περαιτέρω ερώτημα ποια είναι η χαμηλότερη επιστροφή.

16. Η Επιτροπή και η Ελληνική Κυβέρνηση ισχυρίστηκαν ότι δεν πληρούται η προϋπόθεση του άρθρου 21, παράγραφος 2, στην παρούσα υπόθεση, διότι, συνεπεία του εμπάργκο, δεν είχε καθοριστεί καμία επιστροφή ως προς τη Σοβιετική Ένωση. Ακόμη και αν γινόταν δεκτό ότι η έλλειψη καθορισμού επιστροφής αντιστοιχεί προς τον καθορισμό μηδενικού ποσοστού και, επομένως, πληρούται η προϋπόθεση του άρθρου 21, παράγραφος 2, δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί καμιά προκαταβολή κατά το άρθρο 21, παράγραφος 1, διότι η διάταξη αυτή προβλέπει την καταβολή του χαμηλότερου ποσοστού το οποίο εν προκειμένω θα ήταν ακριβώς μηδενικό. Αυτό συνάγεται από την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Tara Meat Packers [7].

17. Επιθυμώ να τονίσω ότι το Δικαστήριο στην υπόθεση Tara Meat Packers έλαβε θέση επί αντιστοίχων ζητημάτων που αφορούσαν τον κανονισμό 3665/87 της Επιτροπής, της 27ης Νοεμβρίου 1987, για κοινές λεπτομέρειες εφαρμογής του καθεστώτος των επιστροφών κατά την εξαγωγή για τα γεωργικά προϊόντα [8]. Ο κανονισμός αυτός αντικατέστησε τον κανονισμό που εξετάζεται στην παρούσα υπόθεση και επέφερε, αφενός, την κωδικοποίηση πολυάριθμων τροποποιήσεων και, αφετέρου, μια σειρά προσαρμογών στις τροποποιήσεις αυτές [9]. Το παρατιθέμενο στις κατωτέρω σκέψεις της αποφάσεως του Δικαστηρίου άρθρο 20 αντιστοιχεί από απόψεως περιεχομένου στο άρθρο 21 του κανονισμού. Οι σκέψεις 13 έως 16 της αποφάσεως έχουν ως εξής:

«Πρέπει συναφώς να ληφθεί υπόψη ότι οι διατάξεις του άρθρου 20, που δικαιολογούνται, όπως διευκρινίζεται στη δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη, από τη μέριμνα να τεθούν σε ίση μοίρα προς τις άλλες εξαγωγές οι εξαγωγές για τις οποίες χορηγείται διαφοροποιημένη επιστροφή, επιτρέπουν την καταβολή ενός μέρους της επιστροφής πριν προσκομισθεί, σύμφωνα με τον γενικό κανόνα, η απόδειξη ότι το εμπόρευμα έφθασε πράγματι στον δηλωθέντα προορισμό» (σκέψη 13).

«Ως αντιστάθμισμα αυτής της δυνατότητας προκαταβολής ενός μέρους της επιστροφής, η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου ορίζει κατ' ουσίαν, προκειμένου να διασφαλίσει την τήρηση του δηλωθέντος προορισμού, ότι το ποσό που καταβάλλεται δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσό της επιστροφής που υπολογίζεται με βάση τον χαμηλότερο προβλεπόμενο συντελεστή, ενώ το τελευταίο αυτό ποσό πρέπει να καταβάλλεται οπωσδήποτε, ανεξάρτητα από το ποια είναι πράγματι η χώρα του τελικού προορισμού» (σκέψη 14).

«Επομένως, το σύστημα αυτό δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις στις οποίες, όπως συμβαίνει και στη διαφορά της κύριας δίκης, δεν έχει καθοριστεί συγκεκριμένος συντελεστής επιστροφών για όλους τους προορισμούς» (σκέψη 15).

7 — Απόφαση της 25ης Μαΐου 1993, C-321/91, Συλλογή 1993, σ. I-2811.

8 — Προαναφερθείς στην υποσημείωση 1.

9 — Βλ. την πρώτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 3665/87.

«Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουμε ακόμη και αν δεχθούμε ότι ο μη καθορισμός συντελεστή επιστροφών ισοδυναμεί, όπως ισχυρίζεται η [Tara Meat Packers], με καθορισμό μηδενικού συντελεστή. Στην περίπτωση αυτή δηλαδή ο συντελεστής για όλες γενικά τις χώρες εξαγωγής είναι ο εν λόγω μηδενικός συντελεστής, οπότε ο επιχειρηματίας δεν θα δικαιούται καμία προκαταβολή της επιστροφής, κατά την έννοια του άρθρου 20» (σκέψη 16).

18. Βάσει της σκέψεως 15 της εν λόγω αποφάσεως, μπορώ να καταλήξω στο συμπέρασμα ότι η έλλειψη καθορισμού ποσοστού δεν μπορεί να εξομοιωθεί με τον καθορισμό μηδενικού ποσοστού στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 21 του κανονισμού — ακόμη δε και αν αυτό ήταν δυνατό, θα επρόκειτο το πολύ για εφαρμογή μηδενικού συντελεστή, οπότε ο εξαγωγέας δεν θα εδικαιούτο προκαταβολής βάσει του άρθρου 21 (πρβλ. τη σκέψη 16 της προπαρατεθείσας αποφάσεως). Αυτό συνεπάγεται ότι καταβολή της επιστροφής μπορεί να γίνει μόνο βάσει της διατάξεως του άρθρου 20, το οποίο εξαρτά την πληρωμή από την προϋπόθεση ότι το προϊόν έχει εισαχθεί στην τρίτη χώρα ή σε μια από τις τρίτες χώρες για την οποία έχει καθοριστεί επιστροφή.

Ανωτέρα βία

19. Η Αστήρ υποστήριξε ότι από το άρθρο 10, παράγραφος 4, του κανονισμού προκύπτει σαφώς ότι καταβάλλεται πάντοτε επιστροφή, όταν το προϊόν, αφού εγκαταλείψει το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητας, απολεστεί λόγω ανωτέρας βίας. Η καταβολή δεν δικαιολογείται με γνώμονα την πραγματοποίηση της εξαγωγής, αλλά με γνώμονα την αποζημίωση του εξαγωγέα ο οποίος δεν ευθύνεται για τη μη πραγματοποίηση της εξαγωγής. Ο κανονισμός δεν ορίζει εν πάση περιπτώσει ότι ο εξαγωγέας στερείται παντελώς της επιστροφής, αλλά περιέχει απλώς διατάξεις ως προς το ύψος της.

20. Η Επιτροπή και η Ελληνική Κυβέρνηση εξέθεσαν ότι στην περίπτωση διαφοροποιημένου ποσοστού εξαγωγής η καταβολή μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο σύμφωνα με το άρθρο 21. Επομένως, η ύπαρξη ανωτέρας βίας δεν επηρεάζει την καταβολή του ποσού της επιστροφής. Αυτό προκύπτει από την απόφαση του Δικαστηρίου στην απόφαση Tara Meat Packers.

21. Η Ελληνική Κυβέρνηση διατύπωσε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση την άποψη ότι πρέπει ίσως να εξεταστεί αν τα άρθρα 10, 20 και 21 πρέπει, όσον αφορά τις περιπτώσεις ανωτέρας βίας, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι πρέπει να πραγματοποιείται καταβολή της χαμηλότερης επιστροφής, νοούμενης ως της χαμηλότερης δυνατής επιστροφής άνω του μηδενός, υπό την προϋπόθεση ότι από τα διαθέσιμα στοιχεία προκύπτει ότι το φορτίο κατά το χρονικό σημείο της απωλείας βρισκόταν καθ' οδόν προς χώρα για την οποία είχε καθοριστεί ποσοστό.

22. Επιθυμώ να υπογραμμίσω ότι το άρθρο 10, παράγραφος 4, ορίζει ότι, όσον αφορά τη διαφοροποιημένη επιστροφή σε περίπτωση απωλείας προϊόντος συνεπεία ανωτέρας βίας, καταβάλλεται το ποσό του

μέρους της επιστροφής που ορίζεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 21. Κατά την άποψή μου, το άρθρο 10, παράγραφος 4, δεν ορίζει τίποτε το οποίο, όσον αφορά την παρούσα υπόθεση, προκύπτει εκ των προτέρων άμεσα από το άρθρο 21. Το άρθρο 10, παράγραφος 4, έχει προφανώς ως αποκλειστικό σκοπό να ορίσει ότι το άρθρο 21 εφαρμόζεται επίσης στις ιδιαίτερες περιπτώσεις καταχρήσεων που αναφέρονται στο άρθρο 10, παράγραφος 1. Σύμφωνα με όσα προκύπτουν από τη δικογραφία, δεν συντρέχει καμία από τις ιδιαίτερες αυτές περιπτώσεις καταχρήσεων στην παρούσα υπόθεση και, επομένως, δεν έχουν εφαρμογή ούτε το άρθρο 10, παράγραφος 1, ούτε το άρθρο 10, παράγραφος 4, που συνδέεται με την παράγραφο 1.

23. Ακόμη και αν ήταν δυνατό να εφαρμοστεί το άρθρο 10, παράγραφος 4, η Αστήρ δεν θα μπορούσε, κατά τη γνώμη μου, να στηριξει κανένα δικαίωμα σ' αυτό. Όσον αφορά τις διαφοροποιημένες επιστροφές, η διάταξη αυτή πρέπει, όπως προεξέθεσα, να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι το άρθρο 21 εφαρμόζεται επίσης στις ιδιαίτερες περιπτώσεις καταχρήσεων που αναφέρονται στο άρθρο 10, παράγραφος 1. Το άρθρο 10, παράγραφος 4, καθορίζει το περιεχόμενο της επιφυλάξεως περί ανωτέρας βίας που διαλαμβάνεται στο άρθρο 10, παράγραφος 1. Η επιφύλαξη αυτή μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να θεωρηθεί ότι αποσκοπεί μόνο στην εξαίρεση των ιδιαίτερων περιπτώσεων καταχρήσεων από τη γενική προϋπόθεση που μπορεί γενικώς να τίθεται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 10, παράγραφος 1. Εντούτοις, δεν υπάρχει κανένα στοιχείο για να θεωρηθεί ότι η επιφύλαξη αυτή έχει ως σκοπό την εξασφάλιση της καταβολής επιστροφών σε μεγαλύτερη έκταση από αυτήν που προκύπτει από τις γενικές διατάξεις του κανονισμού.

24. Επομένως, ο κανονισμός δεν περιέχει διατάξεις κατά τις οποίες οι περιπτώσεις ανωτέρας βίας θα πρέπει να αντιμετωπίζονται κατά τρόπο που συνιστά παρέκκλιση από τις γενικές διατάξεις των άρθρων 9, 20 και 21 του κανονισμού. Εν προκειμένω, είναι ενδεδειγμένο να υπογραμμιστεί το άρθρο 10, παράγραφος 4, κατά το οποίο, όσον αφορά διαφοροποιημένη επιστροφή, η πληρωμή πραγματοποιείται, σε περίπτωση απωλείας του προϊόντος λόγω ανωτέρας βίας, βάσει της γενικής διατάξεως του άρθρου 21. Αυτή ήταν εξάλλου και η στάση του Δικαστηρίου στην προαναφερθείσα υπόθεση Tara Meat Packers. Το παρατεθέν στις σκέψεις της αποφάσεως αυτής άρθρο 5, παράγραφος 3, του κανονισμού 3665/87 αντιστοιχεί προς το άρθρο 10, παράγραφος 4, του παρόντος κανονισμού. Οι σκέψεις 17 και 18 της αποφάσεως έχουν ως εξής:

«Όσον αφορά το γεγονός ότι τα προϊόντα καταστράφηκαν κατά τη μεταφορά λόγω ανωτέρας βίας, πρέπει να σημειωθεί ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, του κανονισμού 3665/87 δεν προβλέπει, σε περίπτωση διαφοροποιημένης επιστροφής, παρά μόνο την καταβολή του μέρους της επιστροφής που καθορίζεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 20» (σκέψη 17).

«Επομένως, υπό συνθήκες όπως αυτές της διαφοράς της κύριας δίκης, ακόμη και αν ληφθεί υπόψη η συνδρομή ανωτέρας βίας, τούτο δεν έχει καμία επίπτωση επί της πληρωμής μιας διαφοροποιημένης επιστροφής» (σκέψη 18).

25. Εν προκειμένω, πρέπει να επισημανθεί ότι το άρθρο 10, παράγραφος 4, όπως προεξέθεσα, θα μπορούσε να αναφέρεται στην ανωτέρα βία στις ιδιαίτερες περιπτώ-

σεις καταχρήσεων του άρθρου 10, παράγραφος 1, για τις οποίες δεν πρόκειται στην παρούσα υπόθεση.

Ο κοινοτικός νομοθέτης δεν θεώρησε αναγκαίο να περιλάβει την επιφύλαξη της ανωτέρας βίας στα άρθρα 20 και 21. Αυτό προκύπτει επίσης εξ αντιδιαστολής από το άρθρο 22, το οποίο περιέχει ρητή επιφύλαξη περί ανωτέρας βίας σε σχέση με την ιδιαίτερη περίπτωση κατά την οποία το προϊόν κατέληξε σε διαφορετικό προορισμό από τον προβλεφθέντα.

26. Βάσει αυτών των δεδομένων, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι η ανωτέρα βία δεν δικαιολογεί αντιμετώπιση του ζητήματος κατά τρόπο συνιστώντα παρέκκλιση από τις γενικές διατάξεις του κανονισμού.

Πρόταση

27. Για τους λόγους αυτούς, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο ερώτημα ως εξής:

«Τα άρθρα 20 και 21 του κανονισμού (ΕΟΚ) 2730/79 της Επιτροπής, της 29ης Νοεμβρίου 1979, περί των κοινών λεπτομερειών εφαρμογής του καθεστώτος των επιστροφών κατά την εξαγωγή για τα γεωργικά προϊόντα, έχουν την έννοια ότι ο εξαγωγέας γεωργικών προϊόντων δεν δικαιούται επιστροφής, όταν το οικείο προϊόν, αφού εγκατέλειψε το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητας, απωλέσθηκε κατά τη διάρκεια της μεταφοράς λόγω ανωτέρας βίας και για το προϊόν αυτό έχει καθοριστεί ένα και το αυτό ποσόν επιστροφής για όλες τις τρίτες, εκτός της Κοινότητας, χώρες, εκτός από μία χώρα για την οποία δεν έχει καθοριστεί καμία επιστροφή.»